

F. Kennedyn persoonasta ja ansioista ulkopolitiikassa, Reaganin kylmän sodan linjauksista (voimantuntoisesta eskalaatiosta rauhanomaisiin myönnytyksiin) tai Hillary Clintonin onnistumisesta ulkoministerinä. Sama erilaisten tutkimuksellisten näkökantojen esiin tuominen ja niiden oivaltava pohdinta koskee myös laajempia ilmiöitä, kuten vaikkapa imperiumin ja imperialismin merkitystä Yhdysvaltain historiassa tai kylmän sodan synnyn selittäviä tekijöitä. Tälläkään kertaa kirjoittavat eivät tarjoa yksioikoisia selityksiä tai kerro lukijalle, mitä tämän tulisi ajatella. Sen sijaan he kartoittavat sitä suhteiden ja tulkintojen kenttää, jossa Yhdysvaltain ulkopolitiikka operoi ja jonka se hypervaltana loi. Tämä lähestymistapa saattaa joillekin lukijoille vaikuttaa epämääräiseltä tai jopa teoreettiselta, mutta itse koin sen virkistävänä ja tervetulleena. Uskon lisäksi, että juuri valitun käsittelytavan kautta tämä kirja onnistuu välttämään yleisteosten perussynnin: vaikka kirja onkin täyteen ahdettu tapahtumia ja henkilöitä, se ei tunnu pinnalliselta.

Kirjoittajien auliisti tunnistama ongelma on, että kaikki globaalin suurvallan moninaiset toimet ja intressit ympäri maailman eivät mahdu yhteen kirjaan. Poisvalintoja on tehty, kuten kylmän sodan avaruuskilpailu ja Yhdysvaltain rooli Saharan eteläpuoleisen Afrikan dekolonisaatiossa ja itsenäisyyssajan konflikteissa (Somaliaa lukuun ottamatta). Useat asiat jäävät myös pienemmälle huomiolle, kuten globaali öljytalous ja sen muutokset tai NATON ja Yhdysvaltain rooli kylmän sodan jälkeisessä Euroopassa (Jugoslavian hajoamisesta pois lukien).

Kirja tarjoaa valtavan tietoannoksen aiheestaan ja kutsuu lukijaa perehtymään lisää. Kirjoittajien tapa viedä lukija sisälle tutkijoiden väliin kiistoihin sekä hallinnon henkilökemioihin ja politiikan näkemyseroihin korostaa tätä piirrettä. Kaikesta paistaa läpi kirjoittajien laaja asiantuntemus ja ennen kaikkea innostus aiheeseen, mikä tarttuu myös lukijaan. Siksi tämä kirja soveltuu nähdäkseni oikein hyvin paitsi yliopiston opetustarkoituksiin myös kaikille Yhdysvalloista kiinnostuneille.

Janne Lahti, Akatemiattutkija ja dosentti
Helsingin yliopisto

Lukuopas tutustuttaa lähdeaineistoihin

Petteri Impola, Pirita Frigren, Petri Karonen,
Matti Raito & Antti Rähä (toim.):

Vanhoin käsialojen lukuopas. Gaudeamus 2021.
355 s. ISBN 978-952-345-106-3.

Vanhoin käsialojen lukutaito kuuluu historiantutkijan ammatilliseen työkalupakkiin, eikä sukututkija tai historian harrastajakaan pääse juuri puusta pitkään vailla

taitoa tulkita käsin kirjoitettua tekstiä. *Vanhoin käsialojen lukuopas* on kirja Suomen historian lähdeaineistoista ja niiden lukutaidosta. Teos on tarkoitettu niin oppimateriaaliksi kuin tutkijan tueksi. Se on suunniteltu etenemään konstruktiivisesti helpommista lähdeaineistoryhmään. Luvut koostuvat lähdeyhymää esittelevästä tekstistä sekä esimerkeistä translitteraatioineen.

Kirjassa keskitytään uusgoottilaiseen eli saksalaiseen käsialaan, joka oli käytössä Ruotsin valtakunnassa 1500–1800-luvuilla. Mukaan on päässyt myös jokunen fraktuuraa tai latinalaiskirjoitusta edustava esimerkki. Uusgoottilaiseen kirjoitustyyliin perustuvaa kirjasintyyppiä eli fraktuuraa käytettiin Suomessa aina 1900-luvulle saakka. Teokseen on valittu kiinnostavia esimerkkejä kirjallisista dokumenteista.

Lukuoppaan tuottamista ja rakennetta ovat ohjanneet Jyväskylän yliopiston tutkijoiden kokemukset opetuksesta sekä heidän tutkimuksellinen perehtyneisytyensä. Kirjaan on kirjoittanut 16 historiantutkimuksen asiantuntijaa akateemisen urapolun eri vaiheilta. Yhteistyönä tuotettu kirja on mahdollistanut erityisosaamiseen keskittymisen, mikä näkyy ajantasaisuutena ja mielenkiintoisena lähdekriittisenä pohdintana. Luonnollisesti myös digitaalisen ajan historiantutkimuksen erityispiirteet ovat teksteissä esillä. Teeman kannalta keskeisin digitaalisen ajan kehityshanke on eurooppalainen READ, jonka tuloksena on kehitetty käsin kirjoitettujen lähdeaineistojen konelukuun tarkoitettua Transkribus-ohjelmaa. Ville-Pekka Kääriäinen avaa artikkelissaan HTR-tekniikan ja Transkribuksen hyödyntämisen tämänhetkisiä realiteetteja käytännönläheisesti.

Käytännössä taitojaan kehittävä paleografi joutuu etsimään tukea monelta suunnalta, koska lähteissä on runsaasti vaihtelua. Vanhoin käsin kirjoitettujen asiakirjojen tulkintaan on tarjolla useita painettuja oppaita sekä verkkomateriaaleja. Monet käytetyimmistä oppaista on suunniteltu suurten yleisöjen – kuten sukututkijoiden – tarpeita silmällä pitäen. Erityisesti Anneli Mäkelä-Alitalon käsialaoppaat (1987, 1989, 1991, 2004), Kansallisarkiston kustantama *Vanhat käsialat ja asiakirjat* (1977) sekä Päivi Happonen *Sukututkimuksen asiakirjaopas* (2004) ovat kuluneet myös historiantutkijoiden käsissä. Keskiajan kirjoitustyyliin saa johdatusta *Keskiajan avain* (2. painos 2020) -kirjasta. Vanhoin käsialojen lukuopas on tervetullut lisä kirjallisuuteen.

Lukuoppaassa on huomioitu historiantutkimuksen tarpeita, mikä tekee siitä hyvän perusteoksen opiskelun ja tutkimuksen tueksi. Lukijaa ohjataan kohti tulkintaa huolellisen kontekstoinnin kautta sen sijaan, että tekstejä luetutetaan merkki merkiltä. Artikkelit sisältävät historiantutkimuksellisia havaintoja, lähdekriittisiä sekä tutkimukselle tyypillisiä kysymyksenasetteluja. Lähdeyyppien syntyhistoriaa ja rakennetta avaamalla sekä sanastojen tuella ohjataan lukijaa löytämään keskeisen

tiedon äärelle. Liitteistä löytyy lähdeyyppiin ja aikakauden perustuvaa kirjallisuutta, perussanasto käsitteistä ja fraaseista, hyödylliset hallinto- ja aineistokaaviot sekä jo konkareille Kansallisarkiston vanhasta oppaasta tutuksi käyneet mallikirjaimistot.

Teoksen käsittelyluvut on jaettu historiantutkimuksellisten teemojen alle. Lisäksi kirjan rakenteessa on pyritty ottamaan huomioon oppiminen, ja lukija heräkin pohtimaan parhaita tapoja paleografian opettamiseen. Hieman yllättävästi ensimmäinen luku käsittelee yksityisaineistoja. Pirita Frigrenin, Piia Einosen ja Heli Valtosen esittelemät kirjeet ja päiväkirjat eivät ole tulkinnallisesti helpoin aineistokokonaisuus. Kuitenkin kirjan tekijät tietävät jännittävien lähdeaineistojen kasvattavan motivaatiota oppimiseen, ja kun käsialat vielä ovat melko selkeitä aina viimeisiin muistopuhe-esimerkkeihin saakka, niin lukija tosiaan pääsee lempeästi alkuun. Painetut sanomalehdet taas on jätetty viimeiseksi, vaikka painotuote on yleensä käsin kirjoitettua tekstiä systemaattisempaa ja siksi helpompaa omaksua. Tulkinnan näkökulmasta voi olla hyvä ottaa haltuun 1800-luvun jälkipuolen kuntakokouksen pöytäkirjoja ennen kuin tutustuu 80 vuotta vanhempaan pitäjänkokouksen pöytäkirjaan. Mutta onnistuuko lukija harjaantumaan käsialojen hitaammin muuttuviin tyyllisiin piirteisiin, jos harjoituksissa jatkuvasti hyppii vuosisadasta toiseen? Petteri Impolan artikkeli käsialojen historiasta kokoaa tyyliseikkoja ansiokkaasti, mutta harjoitusten kronologiassa olisi puolensa.

Teoksessa keskitytään läntisen ja eteläisen Suomen ruotsin- ja suomenkielisiin lähteisiin, mikä on tyyppistä ja ymmärrettävääkin, koska kukin asiantuntija kirjoittaa omista tutkimuksellisista painoalueistaan. Mukaan on mahtunut useita itäsuomalaisiakin esimerkkidokumentteja, kuten Viipurin alueen historiallisia asiakirjoja,

rovastintarkastuspöytäkirja Kiteeltä sekä verollepanokartta Viipurin kuvernementista. Antti Räihän artikkeli perustelee paikkansa, sillä kartat ovat hyvä materiaali uusgoottilaista tai vaikka kyrillistä käsialaa oppimaan aloittelevalle. Pohjoinen Suomi jää kuitenkin jälleen marginaaliin.

Varsinaiset käytännön harjoitusmahdollisuudet ovat kirjassa odotettua kapeammat. Osasta kirjan esimerkkidokumenteja on translitteroitu vain muutama rivi, vaikka kuvassa olisi koko sivu. Translitteraatiota toivoisi mahdollisimman paljon, sillä rutiinilla on käsialojen oppimisessa suuri merkitys. Syventävää harjoitusallustaa kaipaava saattaisi hyötyä Zürichin yliopiston Ad Fontes -sivustosta (www.adfontes.uzh.ch/en/), josta löytyy monipuolisesti tietoa ja harjoituksia ratkaisuihin eri puolilta maailmaa. Ad Fontes sisältää myös muutaman harjoituksen Suomen historian aineistoista 1500–1700-luvuilta.

Tämän oppaan eduksi voidaan lukea huomio kuvanlaatuun. Tulkintaharjoituksia tekevä hyötyisi E-kirjasta, jotta kuvia pääsee suurentamaan. Painetun kirjan haltijan onneksi liitteistä löytyy hyvät tiedot alkuperäislähteistä. Niiden avulla ainakin digitaalisiin kokoelmiin kuuluvat asiakirjat voi löytää verkosta lähempää tarkastelua varten. Samalla lukija pääsee selaamaan lähdekokonaisuutta laajemmin.

Vanhojen käsialojen lukukirja on monipuolinen, asiantunteva ja ajantasainen teos. Se on hyödyllinen lukupaketti perinteisiin Suomen historian lähdeaineistoihin sekä uusimman tutkimuksen lähdekritiikkiin ja kysymyksenasetteluihin. Asiantuntijat herättelevät kirjan rakenteella ja sisällöillä keskustelua siitä, mikä vanhojen käsialojen lukutaidon opetuksessa on tärkeää ja miten se tulisi toteuttaa. Tällaiset yliopistopedagogiset kysymykset ovat tervetulleita laajaan keskusteluun.

Jenni Merovuori, FM
Itä-Suomen yliopisto